

Toespraak

‘Onthulling uitbreiding monument SHSJZ’.

Bronbeek 12 september 2015

Heiko Roelfsema, voorzitter

Drie jaar geleden erfde de SHSJZ van de BEGO een bedrag van € 4000,- opgebracht door hun leden om daarmee een antwoord te vinden op de zeer lang bestaande en vurige wens bij overlevenden en nabestaanden van slachtoffers van de Japanse Zeetransporten om onze slachtoffers een naam te geven bij ons monument. Op het monument **nu** staat dat we 68.000 slachtoffers herdenken waarvan 22.000 krijgsgevangen ABDA militairen. Zij allen werden door zgn. *Hell Ships* verplaatst vanuit de kampen naar de beruchte spoorlijnen van Birma, Pakan Baroe, maar ook naar Japan zelf om in de mijnen te werk gesteld te worden of ergens anders in de archipel vliegvelden aan te leggen. Gezien de enorme aantallen slachtoffers en het ontbreken van heel veel namen was het voor de BEGO en later voor ons onmogelijk om deze wens in vervulling te laten gaan.

Vorig jaar kwam het bestuur op het idee om niet de namen van de slachtoffers maar die van de *Hell Ships* zelf rond ons monument te plaatsen. Door het grote **aantal** schepen, zo was het idee, zou de omvang van de tragedie van de transporten ook zichtbaar kunnen worden.

Oude bronnen beschreven ca. 150 scheepsnamen. Maar hierover bestond grote twijfel. Afgelopen winter heb ik daarom zelf, ook om hoge onderzoekskosten te besparen,

maandenlang, voor het eerst nauwgezet historisch onderzoek gedaan naar deze scheepsnamen. Tot mijn verbijstering bleek toen dat niet alleen het aantal slachtoffers (incl. overlevenden) veel groter was dan voorheen bekend was, maar ook het aantal *Hell Ships* en het aantal vaarten per schip. En hoewel de omstandigheden vrijwel altijd onbeschrijfelijk slecht en onmenselijk waren, zijn lang niet alle schepen getorpedeerd of gebombardeerd. Zodoende konden veel schepen meermalen heen en weer varen, soms ook nog onder een andere naam.

Uit mijn onderzoek bleek verder dat er meer dan 350 vaarten op zeker 182 *Hell Ships* moeten zijn gemaakt. Veel meer dan we ooit dachten. Complicerend daarbij was wel dat de Japanse scheepsnamen telkens anders gespeld werden. Ik kwam soms per schip meer dan vier alias-namen en spellingen tegen. Voor het monument is uit deze alias-namen telkens één gekozen en hier in het monument geplaatst.

Indrukwekkend door de getalsmatige logica was natuurlijk dat ook bleek dat er veel meer dan de gedachte 68.000, namelijk meer dan 100.000 krijgsgevangenen en *Romusha's* een of meerdere malen verplaatst waren. En naar alle waarschijnlijkheid is het aantal opvarenden dat deze tochten niet heeft overleefd ook veel groter dan 22.000. We zullen dit nooit exact weten, vrees ik.

Deze omvang van onmenselijk leed en ellende symboliseren in een "Zee van Scheepsnamen" rond ons monument leek ons daarom een gepast alternatief voor het plaatsen van een niet exact vast te stellen aantal

persoonsnamen.

Een tweetal ontwerpers zijn daarop gevraagd om een ontwerp te maken. Het bestuur heeft gekozen voor het ontwerp van de jonge Arnhemse ontwerpster Saakje Visser. Zij is in 2008 (*cum laude*) afgestudeerd op Product Design, ArtEZ te Arnhem en zij werkt graag in opdracht en zoekt in haar werk naar een logisch verband tussen verhaal, materiaal en beeld. Een passend CV voor ons monument.

Het ontwerp zit dan ook vol symboliek. In een groot vlak van 36 m² is de zee gesymboliseerd waarin de 182 scheepsnamen op verschillende hoogte, in golven, zijn geplaatst. Aangezien bijna alle Japanse transportschepen twee namen voeren, *Suez Maru*, *Junyo Maru*, *Nichimei Maru*, staan er ruim 350 bordjes. *Maru* is de Japanse standaardterm voor "schip". De scheepsnamen zijn geheel zonder rangorde of bekendheid door elkaar heen geplaatst, zodat er geen onderscheid tussen de hel van het ene schip en dat van het andere gemaakt kan worden. Er kan namelijk geen onderscheid zijn in hel en onmenselijkheid. Meer hel dan hel bestaat niet.

De willekeurige plaatsing van de namen symboliseert ook de lange zoektocht die de nabestaanden moesten doen naar het verhaal over deze schepen met hun geliefden. U zult u best moeten doen om uw schip te vinden, maar u zal een groot gevoel van opluchting ervaren bij het vinden!

Niet de namen zelf staan dus centraal, vallen min of meer weg in de achtergrond van de onmetelijke zee, maar het

grote aantal.

Golven van namen in een zee vol schepen.

Aangezien de scheepsnamen in schrijffletters zijn afgebeeld zullen zij glanzend in de zon op enige afstand lijken als kuiven op de golven, die met elkaar verbonden zijn.

En kijkt u straks ook vooral gehurkt vanaf de zijkant naar deze namenzee en zie de golvende beweging in het monument. En bij een lagere zonnestand zullen de scheepsnamen wit oplichten, waardoor ze toch prachtig leesbaar worden. Dus kijkt u vooral ook een keer in de ochtendzon.

Het bestáánde monument, ontworpen door een van onze nabestaanden, Anneriet de Pijper, hier aanwezig, staat midden in deze zee en lijkt er als een machtige golf uit te ontstijgen.

Wij hopen dat vanuit deze symboliek de werkelijke omvang van de tragedie die wij hier herdenken tot verbeelding komt.

Dames en heren, het is met grote voldoening daarom dat ik nu over mag gaan tot de onthullingsceremonie van de nieuwe uitbreiding van ons monument.

Omdat wij nimmer zeker zullen zijn dat we echt ALLE scheepsnamen een plek hebben gegeven, willen we dit nieuwe monument vervolmaken met het planten van nog twee bordjes, met de tekst: "Onbekende Scheepsnamen".

Het is mij een grote eer om :

namens de overlevenden, de heer Willem Punt,
namens de eerste generatie nabestaanden, de jhr Aarnout
Loudon
en namens de jongste generatie nabestaanden de 12-
jarige Marijn Nusteling, kleindochter van Bertie van
Veldhuijzen van Zanten,
te vragen naar voren te komen en deze laatste twee
naambordjes in deze
"Zee van Namen" te plaatsen.